અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં.૧૨૨૩૧/૨૦૧૪

વિથ

સ્પેશ્યલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં.૧૫૮૯/૨૦૧૩

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જી.આર. ઉધવાણી

==

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?

૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?
૫	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?

==

ભાવનગર એગ્રીકલ્ચરલ પ્રોડ્યુસ માર્કેટ કમિટી અને ૧....અરજદાર(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય અને ૨....સામાવાળા(ઓ)

==

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) ક્રમાંક ૧ – ૨ માટે શ્રી બી એમ માંગુકીયા, વકીલ,

અરજદાર(ઓ) ક્રમાંક ૧ – ૨ માટે સુશ્રી બેલા એ પ્રજાપતિ, વકીલ,

સામાવાળા(ઓ) ક્રમાંક ૧ માટે શ્રી નિરજ અશર, મદદનીશ સરકારી વકીલ

==

કોરમ: **માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જી.આર. ઉધવાણી**

તારીખ : ૦૯/૦૯/૨૦૧૪

સામાન્ય મૌખિક ચુકાદો

૧. સુધારો મંજૂર કરવામાં આવે છે. અદાલતે મેટર સાંભળ્યો છે. આ અદાલત દ્વારા હુકમ પસાર થયા પછી પણ સુધારો અમલમાં મૂકવામાં આવી શકે છે.

૨. વર્ષ ૨૦૧૩ની એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૧૫૮૯ માં કૃષિ ઉપજ બજાર સમિતિ, ઘોઘાની ચૂંટણી યોજવા માટે દિશા સાથે પરમાદેશની માંગ કરવામાં આવી છે. ગુજરાત કૃષિ ઉપજ બજાર અધિનિયમ, ૧૯૬૩ ની કલમ પર ને કલમ ૫ સાથે વાંચીને બહાર પાડવામાં આવેલી સૂચનાના બળે ઘોઘા કૃષિ ઉપજ બજાર સમિતિને હવે કૃષિ ઉપજ બજાર સમિતિ, ભાવનગર સાથે વિલયિત કરવાની માંગ કરવામાં આવી છે (સંક્ષેપમાં "અધિનિયમ"). તારીખ ૧૨મી ઓગસ્ટ ૨૦૧૪ ના રોજ, ઉક્ત સૂચનાને પડકારતી અરજી, એટલે કે વર્ષ ૨૦૧૪ ની એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૧૨૨૩૧, દાખલ કરવામાં આવી છે. ઉપરોક્ત સૂચના બહાર પાડવામાં આવ્યા પછી, વર્ષ ૨૦૧૩ ની એસ.સી.એ. ક્રમાંક ૧૫૮૯ માં ઉક્ત સૂચનાને પડકારવા માટે સુધારો કરવામાં આવ્યો છે અને તેથી, મુખ્ય પ્રશ્ન એક જ હોવાથી, બન્ને અરજીઓની સાથે મળીને સુનાવણી કરવામાં આવે છે.

૩. અધિનિયમ હેઠળ કૃષિ ઉપજ બજાર સમિતિના વિલીનીકરણ બાબતે રાજ્યની સત્તા અંગેનો પ્રશ્ન અહીં સંકળાયેલો છે.

૪. કારણ કે અહીં કાયદાનો નિર્વિવાદ પ્રશ્ન સંકળાયેલો છે, તેથી આ અદાલત માટે અરજીઓમાં કરાયેલ હકીકતોના નિવેદનોમાં વધુ વિગતવાર ઊંડાણપૂર્વક પ્રવેશ કરવાની જરૂરિયાત નથી.

૫. પ્રારંભિક તબક્કે, વિદ્વાન એ.જી.પી.એ જેતેન્દ્રભાઈ ચુનીભાઈ પટેલ અને અન્ય વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૪ (૩) જી.એલ.આર. ૨૪૦૦) પર આધાર મુક્યો, જેમાં વિદ્વાન એ.જી.પી.ની રજૂઆત મુજબ, અધિનિયમ હેઠળ બજાર વિસ્તારોના એકીકરણ કરવાની સત્તા રાજ્ય પાસે નથી એવો તર્ક નકારવામાં આવ્યો હતો. આ પરિસ્થિતિનો સામનો કરતા અને નીચે ચર્ચાયેલ સત્તાપ્રમાણો પર આધાર રાખતા, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે એવી દલીલ કરી કે આ અદાલતે ઉક્ત નિર્ણયને પર ઇન્ક્યુરિયમ તરીકે ગણવો જોઈએ અને અરજી સ્વીકારી વચગાળાની રાહત આપવી જોઈએ અથવા વૈકલ્પિક રીતે, તે પર ઇન્ક્યુરિયમ હોવાના આધારે મેટર વિભાગીય ખંડપીઠ સમક્ષ મોકલવો જોઈએ. તેથી, પ્રારંભિક તબક્કે એ તપાસવું યોગ્ય બને છે કે જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) નો નિર્ણય પર ઇન્ક્યુરિયમ છે કે બંધનકારક નિર્ણય છે, અને જો પછીની સ્થિતિ હોય, તો આ અદાલતને અરજી સ્વીકારવાની આવશ્યકતા રહેશે નહીં.

૬. સ્ટેટ ઑફ એમ.પી. વિ. નર્મદા બચાઓ આંદોલન અને અન્ય. (૨૦૧૧ (૭) એસ.સી.સી. ૬૩૯) (સંક્ષેપમાં "એનબીએ") માં, પરિછેદ–૬૩ માં દર્શાવ્યા મુજબ, નીચેના મુદ્દાઓ વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થયા હતા:

"૬૩. ઉપરોક્તને ધ્યાને લેતાં, આ અદાલતે એ વિચારવું રહે છે કે શું એન.ડબલ્યુ.ડી.ટી. એવોર્ડમાં પ્રૌઢ પુત્રોને કૃષિ જમીનની ફાળવણી માટે કોઈ હક્કની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે નહીં, અને જો નહોતી, તો શું નર્મદા બચાવો આંદોલન (૧) માં આવેલો ચુકાદો નર્મદા બચાવો આંદોલન (૨) માં નઝીર તરીકે માન્ય ગણાવી શકાય તેમ હતો કે નહીં, અને શું હાઈકોર્ટે આર એન્ડ આર નીતિની શરતો અને નિયમોની યોગ્ય રીતે વ્યાખ્યા કરી હતી કે નહીં, કારણ કે હાઈકોર્ટે આ ધારણાના આધારે કાર્યવાહી કરી હતી કે આર એન્ડ આર નીતિ એવી જોગવાઈ કરે છે કે હકાલપટ્ટીગ્રસ્તોના પ્રૌઢ પુત્રો, અર્થાત્ "મોટા જમીનધારક કુટુંબો" અને જેઓ "મોટા કુટુંબનો ભાગ" રહ્યા હતા, તેઓ કૃષિ જમીનની ફાળવણી મેળવવા હકદાર રહેશે. એન.બી.એ. વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા માં આપેલા બે ચુકાદાઓમાંથી ઉદ્ભવતા વિવિધ તથ્યાત્મક પાસાઓનો વિચાર કરતાં

(૨૦૦૫) ૪ એસ.સી.સી. ૩૨ અને એન.બી.એ. વિ. યુ.ઓ.આઈ. (૨૦૦૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૬૬૪ માં, તેના પરિછેદ–૬૮ માં દર્શાવ્યા મુજબ, વધુ પ્રશ્ન આ રીતે ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો:

૬૮. સ્વીકાર્ય રીતે, એન.ડબલ્યુ.ડી.ટી. પુરસ્કારે આવા વિસ્થાપિતોના પુખ્તવયના પુત્રોને કૃષિ જમીનના ફાળવણીની જોગવાઈ કરી નહોતી. ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્ર રાજ્યોએ ઉક્ત અવૉર્ડ કરતાં વધારાની છૂટછાટ/રાહત આપી હતી. તેથી, નર્મદા બચાવો આંદોલન (૧) નો નિર્ણય આ અનુમાનના આધારે

કરવામાં આવ્યો હતો કે એન.ડબલ્યુ.ડી.ટી. અવૉર્ડ દ્વારા પુખ્તવયના પુત્રોને એવો હક આપવામાં આવ્યો હતો અને નર્મદા બચાવો આંદોલન (૨) નો નિર્ણય ઉક્ત ચુકાદાનું અનુસરણ કરીને તેમજ આર એન્ડ આર નીતિમાં સમાવાયેલ "પરિવાર" ની વ્યાખ્યાનું અર્થઘટન કરીને કરવામાં આવ્યો હતો. જ્યારે અગાઉના આ બંને કેસો અદાલત દ્વારા વિચારાધીન હતા, ત્યારે તેની નોંધ પર આ બાબત લાવવામાં આવી નહોતી કે એન.ડબલ્યુ.ડી.ટી. અવૉર્ડમાં આવી હકદારીની જોગવાઈ નહોતી. આવા કેસોમાં, આ પ્રશ્ન પર વધુ વિચાર કરવો આવશ્યક બને છે કે, જેમ આપણે "પરિવાર" શબ્દની વ્યાખ્યાનો વિચાર પાછળના તબક્કે કરીશું, તેમ આ સર્વોચ્ચ અદાલતે અગાઉ અજાણતાં કરેલી ભૂલને યથાવત્ રાખવી જોઈએ કે નહીં."

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

ઉપરોક્ત પરિપ્રેક્ષ્યમાં પૂર્વનિર્ણયના સિદ્ધાંત અને પર ઈન્ક્યુરિયમ આ રીતે સમજાવવામાં આવ્યા હતા.

પૂર્વતા સિદ્ધાંત

૬૪. અદાલતે કોઈ ચુકાદા ઉપર આધાર રાખતાં પહેલાં, જે નિર્ણય ઉપર આધાર મુકવામાં આવે છે તેની હકીકતી પરિસ્થિતિ સાથે વર્તમાન કેસની હકીકતી પરિસ્થિતિ કેવી રીતે અનુરૂપ બેસે છે તેની ચર્ચા કર્યા વિના તેવા ચુકાદા ઉપર નિર્ભરતા રાખવી નહીં, કારણ કે કેસમાં સંકળાયેલા તમામ મહત્વના તથ્યો તથા

વિવાદિત મુદ્દાઓનું, અને બંને પક્ષો દ્વારા રજૂ થયેલી દલીલોનું, વિશ્લેષણ કરીને જ તે નિશ્ચિત કરવાનું હોય છે. જો કોઈ ચુકાદામાં કેટલીક ભિન્નતા દર્શાવતી વિશિષ્ટ લાક્ષણિકતાઓ હોય, તો નિશ્ચિત કેસમાં તેનો અનુસરણ ન પણ કરવામાં આવે. તથ્યોમાં થોડોક ફરક અથવા વધારાના તથ્યો પણ કોઈ નિર્ણયના પૂર્વદષ્ટાંત મૂલ્યમાં ઘણો ફરક પેદા કરી શકે છે. અદાલતના ચુકાદાનું વાંચન કાયદાની કલમની જેમ કરવાનું નથી, કારણ કે એ યાદ રાખવું જરૂરી છે કે ન્યાયિક ઉક્તિઓ કોઈ ચોક્કસ કેસના તથ્યપરિસ્થિતિના પરિપ્રેક્ષ્યમાં કરવામાં આવેલી હોય છે. એક વધારાનું અથવા અલગ તથ્ય પણ બે કેસોમાં આવેલા નિષ્કર્ષો વચ્ચે ખૂબ મોટો ફરક પેદા કરી શકે છે. કોઈ નિર્ણય ઉપર આંધળે આધાર રાખીને કેસોનો નિકાલ કરવો યોગ્ય નથી. (જુઓ એમ.સી.ડી. વિ. ગુર્નામ કૌર, કર્ણાટક સરકાર વિ. ગૌરમ્મા અને હરિયાણા રાજ્ય વિ. ધરમ સિંહ).

અજ્ઞાનવશ ચુકાદા સિદ્ધાંત

૬૫. "ઈનક્યુરિયા" નો શાબ્દિક અર્થ "બેદરકારી" થાય છે. વ્યવહારમાં પર ઈનક્યુરિયમનો અર્થ પર ઇગ્નોરેટિયમ એવો કરવામાં આવે છે. અદાલતોએ સ્ટારે ડિસીસિસના નિયમમાં શિથિલતા લાવવા માટે આ સિદ્ધાંત વિકસાવ્યો છે. તેથી, કાયદામાં "ઉદ્ધરણયોગ્ય" હોય તેવા નિર્ણયને, જો તે કોઈ અધિનિયમ અથવા અન્ય બંધનકર્તા સત્તાને અવગણીને આપવામાં આવ્યો હોય, તો તે ટાળવામાં આવે છે અને અવગણવામાં આવે છે.

૬૬. ઈન્ડિયા સિમેન્ટ લિ. વિ. સ્ટેટ ઑફ ટી.એન. માં સાત ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનો સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, સ્ટેટ ઑફ ડબ્લ્યુ.બી. વિ. કેસોરામ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. માં પાંચ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું : (કેસોરામ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ લિ. કેસ, એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૨૯૨ અને ૨૯૭, પરા ૫૭ અને ૭૧)

૫૭.... ચુકાદામાં આવેલ કોઈ સંદિગ્ધ અભિવ્યક્તિ, જે દેખીતી રીતે ભૂલવશ અથવા અસાવધાનીવશ આવી ગઈ હોય, તેને એવું માનીને વાંચવી જોઈએ કે અદાલતનો આશય માત્ર તે જ કહેવાનો હતો જે કાનૂનની સ્થિર સ્થિતિ અનુસાર યોગ્ય છે, અને આવી દેખીતી ભૂલને તેના પરથી કોઈ લાભ ઉપાડવા કરતાં અવગણવી જોઈએ તથા તે સંદર્ભમાં જે યોગ્ય અભિવ્યક્તિ ગૃહિત માનવી જોઈએ અથવા અનિવાર્ય રીતે વાંચવી જોઈએ તેને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ.....

૭૧.... અદાલતના ચુકાદામાં સ્પષ્ટ ટાઈપોગ્રાફિકલ અથવા અનાયાસ થયેલી ભૂલને કારણે થયેલ નિવેદનને, અદાલત દ્વારા એવા કાનૂનની ઘોષણા તરીકે ગેરસમજવું જોઈએ નહીં.

<u>૬૭. તેથી, "પર ઈન્ક્યુરિયમ" એવા નિર્ણયો છે, જે કોઈ ધારાસભ્ય જોગવાઈ અથવા સંબંધિત અદાલત પર બંધનકારક સત્તાપ્રમાણથી અજાણતા અથવા વિસ્મૃતિમાં આપવામાં આવ્યા હોય, અથવા બેદરકારીને કારણે થયેલ કાનૂની નિવેદન હોય, અથવા મનનો ઉપયોગ કર્યા વિના કરવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ હોય, અથવા કોઈ કારણ વિના આગળ વધવામાં આવ્યું હોય, જેથી આવા કિસ્સામાં</u>

નિર્ણયનો કોઈ ભાગ અથવા જેના આધારે તે આધારિત છે એવી તર્કપ્રક્રિયામાંનું કોઈ પગલું, તે કારણે સ્પષ્ટ રીતે ખોટું હોવાનું જણાય."

૬૯. અદાલતો ગેરકાયદેસરતાને કાયમી બનાવવાની નથી, પરંતુ ભૂલોને સુધારવું અદાલતોનું કર્તવ્ય છે. સમાન મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, આ અદાલતે હોટેલ બાલાજી વિ. એ.પી. રાજ્ય માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું

૧૨. ભૂલને ચિરંતન બનાવવી કોઈ વીરતા નથી. તેને સુધારવી ન્યાયિક અંતરાત્માની ફરજિયાત માંગ છે. આ બાબતમાં અમને પિયર્સ વિ. ડેલામિટર, એ.એમ.વાય., પૃષ્ઠ ૧૮ માં ન્યાયમૂર્તિ બ્રોન્સનના પ્રજ્ઞાસભર અને પ્રેરણાદાયી શબ્દોમાંથી આશ્વાસન અને શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે

(ભાર મૂકવામાં આવેલ)

૭. સિદ્ધારામ સતલિંગપ્પા મહેત્રે વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય (૨૦૧૧ (૧) એસીસી ૬૯૪) માં, પર ઇન્કુરિયમનો સિદ્ધાંત આ રીતે અવલંબવામાં આવ્યો હતો:

"૨૮. શ્રી જેટમલાણીએ નિષ્પક્ષપણે રજૂઆત કરી હતી કે થોડા દિવસો માટે અમલમાં રહે તેવી આગોતરા જામીનની આજ્ઞાઓ પારિત કરવાની અને આરોપીને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ આત્મસમર્પણ કરવા તેમજ નિયમિત જામીન માટે અરજી કરવા દિશાનિર્દેશ આપવાની પ્રથા, સિબ્બિયા કેસમાં પ્રતિપાદિત કરાયેલા કાયદાના વિરુદ્ધ છે. આ અદાલતના સલાઉદ્દીન અબ્દુલસમદ શેખ વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય, કે.એલ. વર્મા વિ. રાજ્ય, એડ્રી ધરણ દાસ વિ. ડબ્લ્યુ.બી. રાજ્ય અને સ્નુનિતા

દેવી વિ. બિહાર રાજ્યના નિર્ણયો, ઉપરોક્ત સિબ્બિયા કેસમાં બંધારણીય પીઠના નિર્ણય સાથે વિરોધાભાસ ધરાવે છે. તેમણે રજૂ કર્યું હતું કે સિબ્બિયા કેસમાં પ્રતિપાદિત કાયદા અને કાયદાકીય વિધાનમંડળીય આશયના સ્પષ્ટ અભિપ્રાયના વિરુદ્ધ જતા આવા તમામ આદેશો પેર ઇન્ક્યુરિયમ છે. તેમણે વધુમાં રજૂ કર્યું હતું કે જો બે મતદૃષ્ટિઓ વચ્ચેનો વિરોધ અસુમેળભર્યો હોય, તો ઓછી સંખ્યાબળવાળી પીઠોના અનુગામી નિર્ણયો કરતાં બંધારણીય પીઠના ચુકાદાનું અનુસરણ કરવું અદાલત માટે બંધનકારક છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો)

૮. એન.બી.એ. (ઉપરોક્ત) માં કરાયેલા અવલોકનો ઉપરાંત, સિદ્ધારામ સતલિંગપ્પા મહેત્રે (ઉપરોક્ત) માં અનુચ્છેદ-૧૩૦ અને ૧૩૮ માં નીચે મુજબના અવલોકનો કરવામાં આવ્યા હતા:

"૧૩૦. આ અદાલતે ગવ્ટ. એ.પી વિ. બી. સત્યનારાયણ રાવ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું :

"૮. પેર ઇન્ક્યુરિયમનો નિયમ એવા પ્રસંગે લાગુ પડી શકે છે, જ્યારે કોઈ અદાલત એ જ મુદ્દા પર તે જ અદાલત અથવા ઉચ્ચતર અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલ બંધનકારક પૂર્વનિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતી નથી, અથવા જ્યારે કોઈ અદાલત તે મુદ્દાનો નિર્ણય કરતી વખતે કોઈ અધિનિયમને ધ્યાનમાં લેતી નથી".

"૧૩૮. ઇંગ્લૅન્ડ અને ભારતીય કાયદાના વિશ્લેષણથી સ્પષ્ટપણે એ અનિવાર્ય નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં આવે છે કે માત્ર વધુ સંખ્યાબળવાળા નિર્ણયને ઓછી સંખ્યાબળવાળા નિર્ણય પર બંધનકારક માનવો એટલું જ નહીં, પરંતુ સમાન સંખ્યાબળવાળો નિર્ણય પણ સમાન સંખ્યાબળવાળા ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠ પર બંધનકારક હોય છે. હાલના કેસમાં, પરા ૧૨૪ અને ૧૨૫ માં ઉલ્લેખિત નિર્ણયો આ અદાલતના બે અથવા ત્રણ ન્યાયાધીશો દ્વારા આપવામાં આવેલા છે. આ નિર્ણયોએ સ્પષ્ટ રીતે આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠ દ્વારા સિબ્બિયા કેસમાં આપવામાં આવેલા નિર્ણયની અવગણના કરી છે, જેમાં ફોજદારી પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૪૩૮ હેઠળ દર્શાવાયેલા આગોતરા જામીનના તમામ પાસાઓનો સર્વગ્રાહી રીતે વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. પરિણામે, આ ચુકાદાના પરા ૧૨૪ અને ૧૨૫ માં ઉલ્લેખિત નિર્ણયો પેર ઇન્ક્યુરિયમ છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૯. પંજાબ લેન્ડ ડેવલપમેન્ટ એન્ડ રિક્લેમેશન કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિ. પ્રેસાઈડિંગ ઓફિસર, લેબર અદાલત અને અન્ય તથા અનેક અન્ય સમૂહ બાબતોમાં (૧૯૯૦ (૩) એસ.સી.સી. ૬૮૪), નિર્ણય પેર ઇન્ક્યુરિયમ હોવા અંગેનો પ્રશ્ન, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, તેના પરિચ્છેદ–૩૭માં વર્ણવેલ તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓ હેઠળ ઉદ્ભવ્યો હતો, જે નીચે મુજબ છે:

"૩૭. શ્રી. વેણુગોપાલે રજૂ કર્યું હોત કે સુન્દરા મની કેસનો ચુકાદો અને તે બાબતે અનુસરી આવેલા નિર્ણયો બે કારણોસર પ્રતિ નઝીર અજ્ઞાનવશ છે: (૧)

એ કારણસર કે તેમણે આ માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતની બંધારણીય પીઠ દ્વારા હરિપ્રસાદ શુક્લા કેસમાં પ્રતિપાદિત કાનૂનનો અમલ કરવામાં નિષ્ફળતા દર્શાવી હતી અને (૨) એ કારણસર કે તેમણે ૧૯૫૩ના સુધારા અધિનિયમ દ્વારા "રિટ્રેન્ચમેન્ટ" ની કલમ ૨(ઑઑ) ની વ્યાખ્યા તથા કલમ ૨૫-એફ સાથે ઉમેરવામાં આવેલી બે જોગવાઈઓ, એટલે કે, કલમો ૨૫-જી અને ૨૫-એચના પ્રભાવને અવગણ્યા હતા. અમે વિદ્વાન વકીલ સાથે સહમત છીએ કે અનુવર્તી નિર્ણયો પ્રતિ નઝીર અજ્ઞાનવશ છે કે નહીં એવો પ્રશ્ન ત્યારે જ ઊભો થઈ શકે, જ્યારે સુન્દરા મની કેસનો અનુપાત અને અનુસરી આવેલા ચુકાદાઓનો અનુપાત હરિપ્રસાદ શુક્લા કેસ અને અનકાપલ્લે કેસના અનુપાત સાથે સંઘર્ષમાં હોય. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે મુદ્દો એવો હતો કે કેસમાં નિર્ણય સુધી પહોંચવા માટે અદાલત માટે કલમ ૨(ઑઑ) નું અર્થઘટન એમ મર્યાદિત રીતે કરવું આવશ્યક હતું કે તે વધારાના થયેલા કામદારોની સેવાઓના સમાપન સુધી જ સીમિત રહે, અને જો તે હેતુસર કલમ ૨(ઑઑ) નું એવું અર્થઘટન કરવું અનાવશ્યક હતું, તો તે અવલોકનો અનિવાર્ય રીતે ઓબિટર ગણાશે. વકીલના કહેવા મુજબ, કલમ ૨(ઑઑ) ના અર્થઘટન વિષેની વિસ્તૃત ચર્ચાને બંધારણીય પીઠના કાં તો ઓબિટર અથવા માત્ર સહજ અવલોકનો તરીકે બાજુએ મૂકી શકાતી નહોતી." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે) સર્વોચ્ચ અદાલતે પ્રતિ નઝીર અજ્ઞાનવશના સિદ્ધાંતનું પુનરોચ્ચાર કર્યું અને પૂર્વનિર્ણયોના સિદ્ધાંત પર ભાર મૂક્યો.

૧૦. મયુરમ સુબ્રમણિયન શ્રીનિવાસન વિ. સી.બી.આઈ. (૨૦૦૬

(૫) એસીસી ૭૫૨), સર્વોચ્ચ અદાલત નીચે મુજબ પરિચ્છેદ–૬ માં દર્શાવ્યા પ્રમાણેના પ્રશ્ન સાથે વ્યવહાર કરી રહી હતી:

"૬. અધિનિયમની કલમ ૯ સંહિતાની કલમ ૩૮૯(૩) કરતાં વિશાળ ક્ષેત્રમાં કાર્ય કરે છે કે કેમ, તે પ્રશ્ન સાથે અમને કોઈ સંબંધ નથી. પ્રશ્ન એ છે કે જે આરોપી ક્રિમિનલ અપીલ કરે છે, ભલે તે હક્કના મુદ્દા તરીકે હોય, તેને પહેલાં આત્મસમર્પણ કરવું પડે કે આત્મસમર્પણ કરવાથી મુક્તિ મેળવવી પડે. આ સંદર્ભમાં નિયમાવલિના હુકમ ૨૧ નો નિયમ ૧૩–એ સંબંધિત છે. હુકમ ૨૧ ફોજદારી કાર્યવાહી અને ફોજદારી અપીલોમાં સ્પેશ્યલ લિવ પિટિશનઓ સાથે સંબંધિત છે. હુકમ ૨૧ નિયમાવલિના ભાગ ૨ નો ભાગ છે, એટલે કે અપીલી અધિકારક્ષેત્ર. ઉપ–ભાગ (એ) દીવાની અપીલો સાથે સંબંધિત છે જ્યારે ઉપ–ભાગ (બી) ફોજદારી અપીલો સાથે સંબંધિત છે. હુકમ ૨૧ નો નિયમ ૧૩–એ નીચે મુજબ છે.

૧૩–એ જ્યાં અપીલકર્તાને કારાવાસની મુદતની સજા કરવામાં આવી હોય, ત્યાં અપીલની અરજીમાં અપીલકર્તાએ આત્મસમર્પણ કર્યું છે કે નહીં તે દર્શાવવું પડશે. જ્યાં અપીલકર્તાએ સજાને આધિન આત્મસમર્પણ કર્યું ન હોય, ત્યાં તે હેતુ માટેની લેખિત અરજી પર અદાલત વિપરીત હુકમ ન કરે ત્યાં સુધી અપીલ નોંધવામાં આવશે નહીં. જ્યાં અપીલની અરજી સાથે આવી અરજી જોડાયેલી

હોય, ત્યાં તે અરજી હુકમ માટે પ્રથમ અદાલત સમક્ષ સુનાવણી માટે મુકવામાં આવશે.

તે મુજબ પરિચ્છેદ૯ માં આમ ઠેરવેલ હતું:

૯. અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્ધાન વકીલ દ્ધારા જે આદેશો પર આધાર મુકવામાં આવ્યો છે, તેમાં વડી અદાલતના ચુકાદા પર સ્થગિતી માટેની અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે નિયમોના હુકમ ૨૧ નિયમ ૧૩-એ ની અસર અદાલતના ધ્યાન પર લાવવામાં આવી હોય તેમ જણાતું નથી. લાગુ પડતી જોગવાઈઓનો એવો ઉલ્લેખ ન થવાથી જે પરિણામો ઉપજે છે, તે આ અદાલતે અનેક કેસોમાં ઉજાગર કર્યા છે.

૧૧. વધુમાં, મયુરમ સુબ્રમણિયન શ્રીનિવાસન (ઉપરોક્ત) મામલામાં એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કલકત્તા હાઈકોર્ટે સંબંધિત કાયદામાં આવેલ "કબજાની પુનઃપ્રાપ્તી માટેની હુકમનામું" શબ્દસમૂહને કબજાની હુકમનામું/હુકમ તરીકે વાંચી શકી હોત નહીં. તે સંદર્ભમાં, નીચે મુજબની સંબંધિત નોંધો કરવામાં આવી હતી:

કાયદાઓનું અર્થઘટન -શબ્દરચનામાં રહેલી ખામી - અદાલતની ફરજ.

<u>કોઈપણ અદાલત માટે એ અનુમાનના આધારે કાર્યવાહી કરવી સક્ષમ નથી કે વિધાનમંડળે કોઈ ભૂલ કરી છે. અદાલતે એ આધારે આગળ વધવું જોઈએ કે વિધાનમંડળે જે કહ્યું છે તે જ તેનો આશય હતો. ભલે વિધાનમંડળ દ્ધારા</u>

ઉપયોગમાં લેવાયેલ શબ્દરચનામાં કોઈ ખામી હોય, તેમ છતાં અદાલત અધિનિયમમાં વિધાનમંડળની ખામિયુક્ત શબ્દરચનાને સહાય આપી શકતી નથી અથવા ઉમેરો, સુધારો કે અર્થઘટન દ્વારા અધિનિયમમાં રહેલી ઊણપોને પૂર્ણ કરી શકતી નથી. જ્યાં કાસસ ઓમિસસ હોય ત્યાં પણ તે ખામીનું નિવારણ કરવું અદાલતો સિવાય અન્ય સત્તાધિકારીઓનું કાર્ય છે.

(ભારપૂર્વક દર્શાવેલ)

૧૨. યુનિયન ઑફ ઈન્ડિયા વિ. દેઓકી નંદન અગ્રવાલ (૧૯૯૨ સપ્લિ. (૧) એસસીસી ૩૨૩) માં, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ વિચારણા હેઠળ રહેલી દલીલો પરિચ્છેદ–૩ માં હતી અને તે સંદર્ભમાં, પરિચ્છેદ–૧૪ માં નીચે મુજબ નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું:

૧૪. ....જ્યારે જોગવાઈની ભાષા સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ હોય ત્યારે કાયદાનિર્માણનો વ્યાપ અથવા વિધાનમંડળના આશયને વિસ્તૃત કરવાનું અદાલતનું કર્તવ્ય નથી. અદાલત કાયદાનિર્માણને ફરીથી લખી, પુનઃઘડી કે નવી રચના કરી શકતી નથી, તેનું અતિ ઉત્તમ કારણ એ છે કે તેને કાયદો બનાવવાનો અધિકાર નથી. કાયદો બનાવવાનો અધિકાર અદાલતોને સોંપવામાં આવ્યો નથી. અદાલત કોઈ અધિનિયમમાં શબ્દો ઉમેરી શકતી નથી અથવા તેમાં જે શબ્દો નથી તે વાંચી દાખલ કરી શકતી નથી. એવું માન્ય રાખીએ કે વિધાનમંડળે વપરેલા શબ્દોમાં કોઈ ખામી અથવા છોડ છે, તો પણ અદાલત તે ખામી સુધારવા અથવા તે ઊણપ પૂરી કરવા તેની સહાયે જઈ શકતી નથી.

અદાલતો કાયદો શું છે તે નક્કી કરશે, કાયદો શું હોવો જોઈએ તે નહીં. અદાલત નિશ્ચિતરૂપે એવો અર્થઘટન સ્વીકારશે જે વિધાનમંડળના સ્પષ્ટ આશયને અમલમાં મૂકે, પરંતુ તે પોતે કાયદો બનાવી શકતી નથી. પરંતુ ન્યાયિક સક્રિયતાનો આશરો લઈ વિધાનિક નિર્ણયને નિષ્ફળ બનાવવો એ બંધારણીય સુસંગતતા અને સંસ્થાઓ વચ્ચેની સૌહાર્દભાવનાને ખંડિત કરનારું છે........

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૩. યુનિક બ્યુટાઇલ ટ્યુબ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (પી.) લિમિટેડ વિ. યુ.પી. ફાઇનાન્શિયલ (૨૦૦૩ (૨) એસસીસી ૪૫૫) માં, કાસસ ઓમિસસનો સિદ્ધાંત આ રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો:

"૬. તેના જવાબમાં, નિગમ તરફથી હાજર વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે અલ્હાબાદ બેંકનો કેસ, આ કેસના તથ્યો પર કોઈ રીતે લાગુ પડતો નથી. યુ.પી. અધિનિયમ હેઠળ, ચૂકવવાપાત્ર બાકી રકમોના કોઈ ન્યાયનિર્ધારણનો પ્રશ્ન ઉદ્ભવતો નથી અને એકવાર ચુકમાં થતાની સાથે જ, તેના અનુસંધાને પ્રમાણપત્ર જારી કરવા માટે કાનૂની સત્તાપ્રદાન ઉપલબ્ધ થાય છે

ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૩. ઇન્ડસ્ટ્રીઝના ડાયરેક્ટર, યુ.પી. વિ. દીપ ચંદ અગરવાલ મામલે આ અદાલતના નિર્ણયના સંદર્ભમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ઉક્ત જોગવાઈઓની માન્યતા આ અદાલતે યથાવત્ રાખી છે અને હાલના કેસમાં અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા કાયદેસર રીતે માન્ય ગણાવવામાં

આવી છે. અધિકૃત કાર્યકર્તા દ્વારા, જેમ જ ચૂક થાય, તે ક્ષણે કાર્યવાહી હાથ ધરવામાં આવી શકે છે અને તેમાં કોઈ ન્યાયનિર્ધારક પ્રક્રિયા સંકળાયેલી નથી. આ પ્રક્રિયા અધિનિયમ હેઠળ હાથ ધરવામાં આવી શકે તેવી કોઈપણ કાર્યવાહી સાથે સંઘર્ષમાં નથી. અધિનિયમ ઘડવાનો કાનૂની આશય વસૂલાત માટે સંકળાયેલી ભારરૂપ પ્રક્રિયાઓને દૂર કરવાનો હતો અને આ જોગવાઈઓ યુ.પી. અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈ સાથે અસંગત નથી, જે કલમ ૩(૩) મુજબ બાકી રકમોની વસૂલાત માટે કેસ દાખલ કરવાનું પ્રતિબંધિત કરે છે. તેથી, વડી અદાલત પોતાના નિષ્કર્ષમાં યોગ્ય હતી. કોઈપણ સ્થિતિમાં, તેમના મતે, અધિનિયમ હેઠળની પ્રક્રિયાઓ ફાઇનાન્શિયલ અધિનિયમ હેઠળ હાથ ધરવામાં આવી શકે તેવી પ્રક્રિયાઓ સાથે ઈન પારી મટેરિયા છે. તેથી, કેસસ ઓમિસસ તરીકે ઓળખાતા સિદ્ધાંતના પ્રયોગ દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૩જની ઉપકલમ (૨) માં આવી જોગવાઈનો સમાવેશ કરાયેલ માનવો પડશે અને જો કોઈ ખામી હોય તો, ઉદ્દેશલક્ષી અર્થઘટન દ્વારા, ઉક્ત કાયદાને સંપૂર્ણરૂપે વાંચીને અને ખરું વિધાનમંડળીય આશય શોધીને, તેનું સમાધાન કરી શકાય.

(ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

વિવિધ અધિકૃત નિર્ધારોમાં, જેમની ઉપરોક્ત ચર્ચા કરવામાં આવી છે, તેમાં દર્શાવ્યા મુજબ કાયદાની વ્યાખ્યાના સિદ્ધાંતનું સ્પષ્ટીકરણ અને પુનરોચ્ચાર કરતાં, આ સિદ્ધાંત પ્રસ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હતો કે

પરિછેદ–૧૪ આ મુજબ:

"૧૪. વ્યાખ્યાના બે સિદ્ધાંતો — એક 'કેસસ ઓમિસસ' સંબંધિત અને બીજો સમગ્ર અધિનિયમને એકમ તરીકે વાંચવાના સંબંધમાં — સારી રીતે સ્થિર થયેલા જણાય છે. પ્રથમ સિદ્ધાંત મુજબ, સ્પષ્ટ આવશ્યકતા હોય અને તેનો કારણ અધિનિયમની જ ચાર દીવાલોમાંથી પ્રાપ્ત થતો હોય તેવા પ્રસંગ સિવાય 'કેસસ ઓમિસસ' અદાલત દ્વારા પૂરો પાડી શકાય નહિ; પરંતુ સાથે જ 'કેસસ ઓમિસસ' નો સહેલાઈથી અનુમાન પણ કરવો જોઈએ નહિ, અને તે હેતુસર અધિનિયમ અથવા કલમના તમામ ભાગોની સંયુક્ત રીતે વ્યાખ્યા કરવી આવશ્યક છે તથા કલમની દરેક ઉપકલમની વ્યાખ્યા તેના પ્રસંગસંદર્ભ અને તેની અન્ય ઉપકલમોના સંદર્ભમાં કરવી જોઈએ, જેથી કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈ પર મૂકાતી વ્યાખ્યા સમગ્ર અધિનિયમને સુસંગત બનાવે. ખાસ કરીને ત્યારે તો આવું વધુ જરૂરી બને છે જ્યારે કોઈ ચોક્કસ ઉપકલમની શાબ્દિક વ્યાખ્યાથી સ્પષ્ટપણે અસંગત અથવા વિસ્મયજનક પરિણામો આવે, જે વિધાનમંડળના આશયમાં હોઈ શકે નહીં. "અયોગ્ય પરિણામ પેદા કરવાનો આશય," ડૅન્કવર્ટ્સ, એલ.જે. એ આર્ટેમિયુ વિ. પ્રોકોપિયુ (ઓલ ઈ.આર. પૃ. ૫૪૪-૧) માં કહ્યું હતું, "જો કોઈ અન્ય વ્યાખ્યા ઉપલબ્ધ હોય, તો એવો આશય અધિનિયમને સોંપી શકાય નહિ." જ્યાં શબ્દોને યથાર્થ શાબ્દિક અર્થમાં લાગુ કરવાથી "વિધાનનો સ્પષ્ટ આશય નિષ્ફળ જાય અને સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય પરિણામ ઉત્પન્ન થાય" ત્યાં આપણે "શબ્દો પર કંઈક હદે પ્રહાર કરવો" પડે અને આ રીતે તે સ્પષ્ટ આશય સિદ્ધ કરીને તર્કસંગત વ્યાખ્યા સુધી પહોંચવું પડે. [લોર્ડ રીડે લ્યુક વિ. આઈ.આર.સી. માં આ મુજબ જણાવ્યું હતું, જ્યાં એ.સી. પૃ. ૫૭૭ પર તેમણે

વધુમાં નોંધ્યું હતું: (એ.આઈ.આર. ઈ.આર. પૃ. ૬૬૪ ૧) "આ કોઈ નવો પ્રશ્ન નથી, જોકે અમારી મસુદા–રચનાની પ્રણાલી એવી છે કે એવો પ્રશ્ન ભાગ્યે જ ઊભો થાય છે."] તેથી, યુ.પી. અધિનિયમ હેઠળની કાર્યવાહી નિયમસર હોવાનું માન્ય રાખતાં વડી અદાલતના નિષ્કર્ષો અસમર્થનીય છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૧૪. પદ્મા સુંદરા રાવ (મૃત) અને અન્ય વિ. ટી.એન. રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૨ (૩) એસ.સી.સી. ૫૩૩), કાંતા દેવી (શ્રીમતી) વિ. ભારત સંઘ અને અન્ય એક (૨૦૦૩(૪) એસ.સી.સી. ૭૫૩), મૌલવી હુસૈન શ્ર્જી અબ્રાહમ ઉમરજી વિ. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય એક (૨૦૦૪(૬) એસ.સી.સી. ૬૭૨), મોહન અને અન્ય એક વિ. મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૭(૯) એસ.સી.સી. ૪૩૧) તથા નિર્મલ જીત કૌર વિ. એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય એક (૨૦૦૪ (૭) એસ.સી.સી. ૫૫૮) માં, ઉપરોક્ત કેસસ ઓમિસ્સસનો સિદ્ધાંત પુનરોચ્ચારિત કરવામાં આવ્યો હતો.

૧૫. રમેશ મહેતા વિ. સાંવલ ચંદ સિંઘવી અને અન્યો (૨૦૦૪(૫) એસ.સી.સી. ૪૦૯) માં, સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રહેલો પ્રશ્ન ફકરા–૪ માંથી આ રીતે ઉતારી શકાય છે:

"૪. સામાવાળા ક્રમાંક ૧ શ્રી સાંવલ ચંદ સિંઘવી તરફથી હાજર થયેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એસ.કે. જૈને રજૂઆત કરી કે ૧૯૭૪ના નિયમોમાં નિયમ ૩(૯) માં "સભ્યોની સંપૂર્ણ સંખ્યા" એવો પ્રયોગ આવેલો છે. તેમણે દલીલ કરી કે ઉક્ત

પ્રયોગનો અર્થ અધિનિયમની કલમ ૩(૩૬) ના સંદર્ભમાં વાંચવો જરૂરી છે, જે પ્રારંભિક વ્યાખ્યા અંગેની કલમ છે અને જેમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે સંદર્ભથી અન્યથા આવશ્યક ન બનતું હોય ત્યાં "સભ્યોની સંપૂર્ણ સંખ્યા" એવો પ્રયોગ, જ્યારે બોર્ડના સભ્યોના સંદર્ભમાં વપરાય, ત્યારે તેનો અર્થ તે સમયે હોદ્દો ધરાવતા સભ્યોની કુલ સંખ્યા એવો થશે. વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી કે અધિનિયમની કલમ ૯(૫) મુજબ, ૧૯૯૪ના સુધારા પૂર્વે, સહ-અંગીકારિત સભ્યોને તમામ હેતુઓ માટે બોર્ડના ચૂંટાયેલા સભ્યો તરીકે ગણવા પડતા હતા, જ્યારે ૧૯૯૪ના સુધારા પછીની સ્થિતિમાં નિયુક્ત સભ્યોને મતદાનનો કોઈ અધિકાર રહ્યો ન હતો. તેથી, એવી દલીલ કરવામાં આવી કે અધિનિયમમાં ૧૯૯૪નો સુધારો થાય તે પહેલાં પણ નિયમ ૩(૮) અને ૩(૯) માં આવેલ "સભ્યોની સંપૂર્ણ સંખ્યા" એવો પ્રયોગ "ચૂંટાયેલા સભ્યોની કુલ સંખ્યા" એવો જ અર્થ દર્શાવતો હતો. વિદ્વાન વકીલે

સામાવાળા ૧ એ વધુમાં દર્શાવ્યું કે સન ૧૯૯૪ માં, બંધારણમાં બંધારણ (ચુમ્મોતેરમો) સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૯૪ દ્વારા નવું પ્રકરણ ૧૪-બી ઉમેરવામાં આવવાને અનુસરે, અધિનિયમની કલમો ૯, ૬૫ અને ૭૨ માં સુધારો કરવામાં આવ્યો હતો. એવો મુદ્દો રજૂ કરવામાં આવ્યો કે અનુચ્છેદ ૨૪૩-આર ના ઉપ-અનુચ્છેદ (૨)(એ)(૧) ના પરંતુક હેઠળ, નિયુક્ત કરાયેલ વ્યક્તિઓને મતદાન કરવાથી વંચિત રાખવામાં આવી હતી. બંધારણમાં થયેલા ઉક્ત સુધારાને અનુસરે, અધિનિયમની કલમો ૯, ૬૫ અને ૭૨ માં સુધારો

કરવામાં આવ્યો, જેના દ્વારા નિયુક્ત સભ્યોને મતદાનનો અધિકાર નકારી દેવામાં આવ્યો. એવો પણ મુદ્દો રજૂ કરવામાં આવ્યો કે યદ્યપિ અધિનિયમમાં સુધારો થયો હતો, તેમ છતાં ૧૯૭૪ ના નિયમો અપરિવર્તિત રહ્યા હતા અને તેથી, ૧૯૭૪ ના નિયમોનું અર્થઘટન કલમો ૯, ૬૫ અને ૭૨ ની સુધારેલી જોગવાઈઓના અનુસંધાનમાં કરવું પડે, જે નગરપાલિકા બોર્ડોની બેઠકોમાં નિયુક્ત સભ્યોને મતદાન કરવાથી પ્રતિબંધિત કરે છે. ઉપરોક્ત રજૂઆતોના સમર્થનમાં, અધિનિયમની કલમ ૩(૩૬) પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, જે, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, વ્યાખ્યા-સંબંધિત કલમ છે અને જેની શરૂઆત "જ્યાં સુધી સંદર્ભ ભિન્ન રીતે આવશ્યક ન બનાવે" એવા શબ્દોથી થાય છે. અત્રે દર્શાવેલા કારણોસર, સામાવાળાઓ તરફથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે ૧૯૭૪ ના નિયમોના નિયમ ૩ ના ઉપ-નિયમો (૫), (૮) અને (૯) માં આવેલ "સભ્યોની કુલ સંખ્યા" નો અર્થ "ચૂંટાયેલા સભ્યોની કુલ સંખ્યા" તરીકે કરવો આવશ્યક છે." અને તેનો જવાબ પરિચ્છેદ-૯ માં આ મુજબ આપવામાં આવ્યો હતો:

"૯. પ્રારંભમાં, અમે ૧૯૯૪ પૂર્વેની કાનૂની સ્થિતિનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ. કલમ ૩, જે વ્યાખ્યાની કલમ છે, તે "જો સુધી સંદર્ભ અન્યથા માંગતો ન હોય" એવા શબ્દોથી શરૂ થાય છે. કલમ ૩(૩૬) માં "સમગ્ર સંખ્યા" અથવા "કુલ સંખ્યા" શબ્દપ્રયોગની વ્યાખ્યા તે સમયે પદ પર રહેલા સભ્યોની કુલ સંખ્યા તરીકે કરવામાં આવી છે. ઉક્ત અધિનિયમની કલમ ૭૨ ને કલમ ૨૭૪ સાથે વાંચતા,

રાજ્ય સરકારે ૧૯૭૪ના નિયમો બનાવ્યા, જે આજદિન સુધી અપરિવર્તિત રહ્યા છે. નિયમ ૩ માં અવિશ્વાસ પ્રસ્તાવ પસાર કરવાની પ્રક્રિયા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. નિયમ ૩(૫) મુજબ, સભ્યોની સમગ્ર સંખ્યાના ૧/૩ ના ગણપૂર્તિ વિના અવિશ્વાસ પ્રસ્તાવના વિચાર માટે કોઈ બેઠક યોજી શકાશે નહીં. નિયમ ૩(૮) મુજબ, જો પ્રસ્તાવ સભ્યોની સમગ્ર સંખ્યાના ૨/૩ બહુમતીથી પસાર ન થાય અથવા ગણપૂર્તિના અભાવે કોઈ બેઠક યોજી ન શકાય, તો અધ્યક્ષ/ઉપાધ્યક્ષ વિરુદ્ધનો અવિશ્વાસ પ્રસ્તાવ હારી ગયેલો માનવામાં આવશે. નિયમ ૩(૯) મુજબ, જો પ્રસ્તાવ સભ્યોની સમગ્ર સંખ્યાના ૨/૩ બહુમતીથી પસાર થાય, તો તે પ્રસ્તાવ પસાર થયેલો માનવામાં આવશે. કલમ ૯(૪) બે સભ્યોના સહ-નિયુક્તિ અંગે હતી. કલમ ૯ ની ઉપકલમ (૫) ની જોગવાઈ (૨) હેઠળ, સહ-નિયુક્ત સભ્યોને તમામ પ્રસ્તાવો પર મત આપવાનો અધિકાર હતો અને તે મુજબ તેમને ચૂંટાયેલા સભ્યો સમકક્ષ માનવામાં આવતા હતા. અધિનિયમની કલમ ૬૫(૯) હેઠળ, જયારે "સભ્યોની સમગ્ર સંખ્યા" ની બહુમતીથી અવિશ્વાસ પ્રસ્તાવ પસાર થતો, ત્યારે અધ્યક્ષ/ઉપાધ્યક્ષનું પદ ખાલી થયેલું ગણાતું અને વિપરીત રીતે, જો પ્રસ્તાવ બહુમતીથી પસાર ન થાય, તો એવો પ્રસ્તાવ નિષ્ફળ ગણાતો. અસંશોધિત અધિનિયમની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ તથા ૧૯૭૪ના નિયમોનું વાંચન કરતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે ૧૯૯૪ પૂર્વે પણ વિધાનમંડળનો આશય એવો હતો કે અધ્યક્ષ/ઉપાધ્યક્ષે તેવા સભ્યોની આવશ્યક બહુમતીથી, જેમને મતાધિકાર હતો અને જેમાં સહ-નિયુક્ત સભ્યો પણ સામેલ હતા, અવિશ્વાસ પ્રસ્તાવ પસાર થતાં પોતાનું પદ ખાલી કરવું પડતું.

શેકલ્ટન: લો એન્ડ પ્રેક્ટિસ ઑફ મીટિંગ્સ (૮મી આવૃત્તિ, ૯.૬૬) માં "બહુમતી" શબ્દ સમજાવતા વિદ્વાન લેખક જણાવે છે કે વિધાનસભાઓમાં પ્રશ્નોનો નિર્ણય સામાન્ય રીતે મતાધિકાર ધરાવતા વ્યક્તિઓની બહુમતીથી કરવામાં આવે છે. વિદ્વાન લેખક આગળ જણાવે છે કે જ્યાં કોઈ પ્રસ્તાવ ૨/૩ મતોથી બનેલી બહુમતીથી નક્કી કરવાનું હોય, ત્યાં "બહુમતી" શબ્દનો અર્થ પ્રસ્તાવ પર મત આપવાનો હક ધરાવતા વ્યક્તિઓની બહુમતી એવો થાય છે અને એકવાર પ્રસ્તાવ આવશ્યક બહુમતીથી મતદાનમાં સ્વીકારાય, ત્યારે તે બેઠકનો ઠરાવ બની જાય છે. તેથી, "બહુમતી" શબ્દનો અર્થ મત આપવાનો અધિકાર ધરાવતા વ્યક્તિઓની બહુમતી એવો થશે. હાલના કેસમાં, સુધારા પૂર્વે અધિનિયમની કલમો ૬૫(૯) અને ૭૨(૯) માં "બહુમતી" શબ્દનો ઉપયોગ થયો છે. તેથી, ૧૯૯૪ના સુધારા પૂર્વે પણ વિધાનમંડળનો આશય એવો હતો કે નગરપાલિકા બોર્ડના અધ્યક્ષ/ઉપાધ્યક્ષને માત્ર તેવા સભ્યોની આવશ્યક બહુમતીથી જ હટાવી શકાય, જેમને તે પ્રસ્તાવ પર મત આપવાનો અધિકાર હોય. તેથી, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે ૧૯૯૪ પૂર્વે પણ ૧૯૭૪ના નિયમોના નિયમ ૩ હેઠળ "સભ્યોની સમગ્ર સંખ્યા" શબ્દપ્રયોગનો અર્થ મતાધિકાર ધરાવતા સભ્યોની કુલ સંખ્યા એવો જ હતો." અને એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે વિચલન જોગવાઈને તે વાક્યાંશના સંદર્ભમાં વાંચવી આવશ્યક છે, જે તેની વ્યાખ્યા કરે, અને અધિનિયમના હેતુની પ્રગતિને અનુકૂળ એવી વ્યાખ્યા કરવી જોઈએ તથા અદાલત જોગવાઈઓના પ્રારૂપણમાં રહેલી સ્પષ્ટ ભૂલ સુધારી શકે છે. અધિનિયમનું અર્થઘટન અર્થપૂર્ણ રીતે થવું જોઈએ જેથી તેને અસરકારક

બનાવવામાં આવે અને ભલે અદાલત છૂટેલી જોગવાઈ પૂરી પાડી શકતી નથી, તેમ છતાં જ્યાં આવી કોઈ છૂટેલી જોગવાઈ અસ્તિત્વમાં નથી ત્યાં એવી છૂટેલી જોગવાઈ સર્જાય તે રીતે અધિનિયમનું અર્થઘટન કરવું નહીં.

૧૬. ઉપરોક્ત નિર્ણયમાંથી ઉદ્ભવતા વિવિધ સિદ્ધાંતો તેમજ આ અદાલત દ્વારા કરાયેલ અવલોકનોના પ્રકાશમાં, ન્યાયમૂર્તિસી. પટેલ (ઉપરોક્ત) માં આવેલો નિર્ણય પર ઇન્ક્યુરિયમ છે કે કેમ, તે પ્રશ્નનું પરીક્ષણ કરવું જરૂરી છે.

૧૭. જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) માંથી ઊભરી આવતા તથ્યો અને કાનૂની સ્થિતિનો વિચાર કર્યા બાદ એવું નોંધાય છે કે આ અદાલતની ખંડપીઠ અધિનિયમની કલમો ૪, ૬, ૫૨, ૫૩ અને ૫૪ તેમજ બોમ્બે સામાન્ય કલમો અધિનિયમની કલમ ૨૧ અંગે સચેત હતી. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓમાંથી ઊભરી આવતા સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં લીધા બાદ, ખંડપીઠે પરિચ્છેદ–૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨ અને ૧૯ માં નીચે મુજબની પ્રાસંગિક નોંધો કરી હતી:

૯. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાચન દર્શાવે છે કે, અધિનિયમની કલમ ૬ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ કોઈ વિસ્તારને અગાઉથી જ બજાર વિસ્તાર તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યો હોય, તો એવો વિસ્તાર કલમ ૫૨ હેઠળ જાહેરનામું દ્વારા બહાર કાઢી શકાય છે અને તે વિસ્તાર બજાર વિસ્તાર તરીકે રહેતો નથી. તેવી જ રીતે, અધિનિયમની કલમ ૬ની ઉપકલમ (૧) હેઠળ જાહેર કરાયેલા વર્તમાન બજાર વિસ્તારમાંથી, કલમ ૬ની ઉપકલમ (૫) હેઠળ કોઈ વિસ્તારને બહાર રાખી શકાય છે. જ્યાં એવો વિસ્તાર કલમ ૬(૫) હેઠળ બહાર રાખવામાં આવે છે

અથવા કલમ ૫૨ હેઠળ બજાર વિસ્તાર તરીકે રહેતો નથી, ત્યાં સરકાર એવો વિસ્તાર કોઈ અન્ય વર્તમાન બજાર વિસ્તારમાં સામેલ કરી શકે છે અથવા એવો વિસ્તાર કોઈ અન્ય વર્તમાન બજાર વિસ્તારમાં સામેલ ન પણ કરે. જો સરકાર એવો વિસ્તાર કોઈ વર્તમાન બજાર વિસ્તારમાં સામેલ કરવાનો નિર્ણય કરે, તો કલમ ૬ની ઉપકલમ (૫)ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે, કારણ કે તે જોગવાઈઓ સ્પષ્ટ રીતે કોઈ વિસ્તારને વર્તમાન બજાર વિસ્તારમાં સામેલ કરવાની સત્તા આપે છે, અને તેવી સ્થિતિમાં કલમ ૫માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાનું પાલન કરવું પડશે. બીજી તરફ, જે વિસ્તાર બજાર વિસ્તાર તરીકે રહેતો નથી અથવા જેને વર્તમાન બજાર વિસ્તારમાંથી બહાર રાખવામાં આવ્યો છે, તેને કોઈ અન્ય બજાર વિસ્તારમાં સામેલ કરવામાં આવ્યો ન હોય અને તેને બજાર વિસ્તાર તરીકે જાહેર પણ કરવામાં આવ્યો ન હોય, તો અધિનિયમની કલમ ૫૩ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ બજાર સમિતિના ફંડ અને મિલ્કતોનો એવો હિસ્સો, જે રાજ્ય સરકાર નક્કી કરે, તે રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થશે. જ્યારે વર્તમાન બજાર વિસ્તારને બે અથવા તેથી વધુ અલગ બજાર વિસ્તારોમાં વિભાજિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે કલમ ૫જની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે. તેવી જ રીતે, જ્યારે બજાર સમિતિના કાર્યકાળ દરમિયાન બજાર વિસ્તારની સીમાઓમાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે, ત્યારે કલમ ૫જની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે, જે રાજ્ય સરકારને બજાર સમિતિ ભંગ કરવાની અને આવા ફેરફારના પરિણામે રચાતા દરેક બજાર વિસ્તાર માટે અલગ બજાર સમિતિ રચવાની સત્તા આપે છે.

૧૦. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલનો આ દલીલ કે અધિનિયમ બે બજાર વિસ્તારોના એકત્રીકરણ અથવા વિલીનીકરણ અંગે કોઈ સત્તા પ્રદાન કરતું નથી, તે માત્ર એકત્રીકરણ અંગે કોઈ વિશિષ્ટ અથવા સ્પષ્ટ સત્તાના અભાવને ધ્યાનમાં રાખીને જ રજૂ કરવામાં આવી છે; પરંતુ કલમ ૫૨ હેઠળ હાલના એક બજાર વિસ્તારને જાહેરનામું રદ કરીને બજાર વિસ્તાર તરીકેનો દરજ્જો સમાપ્ત કરવાની સત્તાનો અને અધિનિયમની કલમ ૬(૫) હેઠળ તે વિસ્તારને બીજા હાલના બજાર વિસ્તારમાં સમાવેશ કરવાની સત્તાનો સમકાલીન પ્રયોગ સરકારને બે બજાર વિસ્તારોને એકમાં વિલીન કરવાનું શક્ય બનાવે છે. ઉપરોક્ત સંબંધિત કાયદાકીય જોગવાઈઓમાંથી ઉદ્ભવતા ઉપરોક્ત અર્થઘટનથી પરે અને વધીને, અમારા દ્વારા કરવામાં આવતું અર્થઘટન માત્ર પ્રસ્તાવનામાં પ્રતિબિંબિત થયેલ અધિનિયમના ઉદ્દેશ સાથે સુસંગત જ નથી, પરંતુ કર્નૈલ સિંહ વિ. દર્શન સિંહ, ૧૯૯૫ સપ્લિ. (૧) એસ.સી.સી. ૭૬૦ માં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયથી વધુ બળ પામે છે, જેમાં સર્વોચ્ચ અદાલત પંજાબ ગ્રામ પંચાયત અધિનિયમ, ૧૯૫૨ ની નીચેની જોગવાઈઓના અર્થઘટન સાથે સંકળાયેલી હતી:-

"૩. વ્યાખ્યાઓ.- આ અધિનિયમમાં, જો સંદર્ભથી અન્યથા આવશ્યક ન હોય, - ....

(ક્યૂ) 'ગામ' નો અર્થ એવો થાય છે કે જે કોઈપણ સ્થાનિક વિસ્તાર જે તે આવેલ જિલ્લાનાં આવક નોંધપોથીમાં આવક એસ્ટેટ તરીકે નોંધાયેલ હોય." કલમ ૪ આ પ્રમાણે વાંચાય છે : "કલમ ૪. સભા વિસ્તારની સીમા નિર્ધારણ.- (૧) સરકાર

જાહેરનામા દ્વારા, પાંચસોથી ઓછી ન હોય તેવી વસ્તી ધરાવતા કોઈપણ ગામ અથવા પરસ્પર સંલગ્ન ગામોના સમૂહને એક અથવા વધુ સભા વિસ્તારો તરીકે જાહેર કરી શકે છે; ....

(૨) સરકાર, જાહેરનામા દ્વારા, કોઈપણ વિસ્તારને સભા વિસ્તારમાં સમાવેશ કરી શકે અથવા કોઈપણ વિસ્તારને સભા વિસ્તારમાંથી બાકાત રાખી શકે."

અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ, સરકારને તે હેતુસર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી જાહેરનામું દ્વારા, દરેક સભા વિસ્તારમાં નામથી પંચાયતની રચના કરવાની સત્તા છે.

હરિયાણા સરકારે બી અને એચ ગામોની ગ્રામસભાઓના વિલીનીકરણ માટે કલમ ૪ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને બી એમ એચ ગ્રામસભાની રચના કરી હતી. આ અંગેની જાહેરનામાને પંજાબ અને હરિયાણા હાઈકોર્ટે, અન્ય બાબતો ઉપરાંત, એ આધારે રદ કરી હતી કે વિલીનીકરણ કરવાની આવી કોઈ સત્તા નહોતી.

અપીલમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે અધિનિયમની કલમ ૪ અને ૫ની જોગવાઈઓ પર નીચે મુજબનો અર્થઘટન કરીને વિલીનીકરણની સત્તા નિષ્કર્ષિત કરી:-

"બે આવક એસ્ટેટોના વિલીનીકરણ દ્વારા, ઘોષણા કરીને એક ગ્રામ સભા વિસ્તારનું ગઠન કરી શકાય છે. કલમ ૪(૧) નો આશય તે દૃષ્ટિકોણમાં કાર્યરત થવાનો છે અને કલમ ૪ ની બીજી જોગવાઈ તે વિસ્તારમાં કાર્યરત થતી જણાય

છે. આમ વિચારતા, અમે જણાય છે કે તે જ આવક એસ્ટેટમાં, ગ્રામ સભા ક્ષેત્રના સુચારુ, યોગ્ય, કાર્યક્ષમ અથવા અનુકૂળ વહીવટ માટેની હકીકતો અને આવશ્યકતાઓને આધારે, અધિનિયમના હેતુસર, દરેક સભા વિસ્તાર માટે એક ગ્રામ પંચાયતનું ગઠન કરતા જાહેરનામા દ્વારા એક અથવા એકથી વધુ સભા વિસ્તારો જાહેર કરી શકાય. અલગ ગ્રામ સભા વિસ્તારોના ગઠન પછી, ઉપકલમ (૨) ના અમલથી, તે જ કારણોસર, રાજ્ય સરકારને ફરીથી સૂચિત સભા વિસ્તારમાંથી તે જ સભા વિસ્તાર અથવા તેના ભાગનો સમાવેશ કરવા અથવા બાકાત રાખવાનો અધિકાર આપવામાં આવ્યો છે. અન્ય શબ્દોમાં, કલમ ૪(૨) રાજ્ય સરકારને બે અથવા એકથી વધુ સભા વિસ્તારોનું વિલીનીકરણ કરવાની અને કલમ ૪(૨) હેઠળની ઘોષણા દ્વારા એક જ ગ્રામ પંચાયતનું ગઠન કરવાની સત્તા આપે છે. અન્ય શબ્દોમાં, પંચાયતનું ગઠન કરવાની સત્તામાં બે અથવા એકથી વધુ સભા વિસ્તારોને એક ગ્રામ સભા તરીકે વિલીન કરવાની સત્તાનો પણ સમાવેશ થતો હતો." (ભારપૂર્વક ઉલ્લેખિત) (મૂળમાં ભારપૂર્વક ઉલ્લેખિત)

આથી, અસંદિગ્ધ શબ્દોમાં, સર્વોચ્ચ અદાલતે ઠરાવ્યું કે પંચાયતની રચના કરવાની સત્તામાં બે અથવા વધુ સભા વિસ્તારોને એક ગ્રામસભા તરીકે એકીકૃત કરવાની સત્તાનો સમાવેશ થાય છે.

૧૧. ઉપરોક્ત નિર્ણયને ધ્યાનમાં લેતાં, એપીએમસી અધિનિયમની કલમ ૬ ની ઉપકલમ *(૧)* હેઠળ બજાર વિસ્તાર જાહેર કરવાની સત્તામાં અન્યથા પણ બે અથવા તેથી વધુ બજાર વિસ્તારોનું વિલીનીકરણ કરવાની સત્તાનો સમાવેશ થતો

હતો. આ ઉપરાંત, અધિનિયમની કલમ ૫૨ હેઠળ રાજ્ય સરકારને બજાર વિસ્તારનું અવિસૂચન કરવાની સ્પષ્ટ સત્તા આપવામાં આવી છે અને અધિનિયમની કલમ ૬ ની ઉપકલમ (૫) હેઠળ રાજ્ય સરકારને કોઈ વિસ્તારને અસ્તિત્વમાં રહેલા વિસ્તારમાં સમાવેશ કરવાની પણ સ્પષ્ટ સત્તા આપવામાં આવી છે. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓના પ્રકાશમાં, રાજ્ય સરકારને બે અથવા તેથી વધુ બજાર વિસ્તારોનું વિલીનીકરણ કરવાની સત્તા છે એમ ઠરાવવામાં અમને કણમાત્ર પણ શંકા નથી.

૧૨. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે બજાર વિસ્તારને જાહેરનામું મુક્ત કરવાના, બજાર વિસ્તારનું વિભાજન કરવાના અથવા બજાર વિસ્તારના અપવર્જનના પરિણામો માટે જેવી સ્પષ્ટ જોગવાઈ છે તેવી બે બજાર વિસ્તારોના એકીકરણના પરિણામો માટે કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવામાં આવેલ નથી. એ સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે કોઈ વિસ્તારને જાહેરનામું મુક્ત કરવામાં આવે અને તેને કોઈ અન્ય બજાર વિસ્તારમાં સમાવેશ કરવામાં ન આવે, ત્યારે તે વિસ્તારની બજાર સમિતિના ભંડોળ અને સંપત્તિ અંગે કોઈ જોગવાઈ કરવી જરૂરી બને અને તેથી કલમ ૫૩ ની ઉપકલમ (૨) હેઠળ એવું ભંડોળ અને સંપત્તિ રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થશે. તેમ છતાં, જ્યારે બે બજાર વિસ્તારોનું એકીકરણ થાય છે, ત્યારે એ સ્પષ્ટ છે કે જે વિસ્તારનું એકીકરણ કરવામાં આવે છે તે વિસ્તારની સમિતિનું ભંડોળ અને સંપત્તિ તે બજાર વિસ્તારની બજાર સમિતિમાં નિહિત થશે, જેના સાથે બીજો બજાર વિસ્તાર એકીકૃત કરવામાં આવે છે. આ દૃષ્ટિએ, વિધાનમંડળ

માટે બે બજાર વિસ્તારોના એકીકરણના પરિણામો અંગે વ્યવસ્થા કરવા માટે કોઈ સ્પષ્ટ જોગવાઈ કરવી આવશ્યક નહોતી."

૧૯. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે, તેમ છતાં, એવી રજૂઆત કરી કે ચૂંટણી કાર્યક્રમ નિયામક દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેથી રાજ્ય સરકાર તે કાર્યક્રમ રદ કરી શકતી ન હતી. અમને આ દલીલમાં કોઈ જ સાર દેખાતો નથી, કારણ કે અધિનિયમની કલમ ૪ ની ઉપકલમ (૧) રાજ્ય સરકારને કૃષિ બજારવ્યવસ્થા અને ગ્રામિણ વિત્તના નિયામક તરીકે કોઈ અધિકારીની નિમણૂક કરવાની, તેમજ અધિનિયમ હેઠળ સોંપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવા અને ફરજો તથા કાર્યો બજાવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે, અને તે ઉપરાંત વધુમાં એ પણ જોગવાઈ કરે છે કે નિયામકે અધિનિયમના હેતુઓ અમલમાં મૂકવાના રહેશે, "રાજ્ય સરકાર સમયાંતરે કરે તેવા વિશેષ, સામાન્ય અથવા વિશેષ આદેશોને આધીન રહીને". આ સ્પષ્ટ વૈધાનિક જોગવાઈને ધ્યાનમાં લેતાં, અને કેસના તથ્યો તથા પરિસ્થિતિઓમાં, અમારો મત એવો છે કે દાસક્રોઈ તાલુકા બજાર ક્ષેત્રને અસૂચિત કરવાનો ઈરાદો જાહેર કરતી અને તે ક્ષેત્રને અમદાવાદ શહેર તાલુકા ક્ષેત્રમાં સમાવેશ કરવા અથવા વિલીન કરવા બાબતનો ઈરાદો પણ જાહેર કરતી રાજ્ય સરકારની જાહેરનામામાં, તેમાં સમાવવાનો પ્રસ્તાવિત દાસક્રોઈ તાલુકા ક્ષેત્ર સિવાયના અમદાવાદ શહેર તાલુકા બજાર ક્ષેત્ર માટેના ચૂંટણી કાર્યક્રમના રદ માટેની જોગવાઈ પણ યોગ્ય રીતે કરી શકાતી હતી."

૧૮. જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) પરથી એવું જણાય છે કે વિભાગીય પીઠે વિવિધ જોગવાઈઓનું સન્નિષ્ઠ વાચન કર્યું હતું અને તેમાંથી ઉદ્‌ભવતા અર્થઘટન પર ભાર મૂકીને એવો નિષ્કર્ષ કર્યો હતો કે બે અથવા વધુ બજાર વિસ્તારોને એકીકૃત કરવાની સત્તા રાજ્યને ઉપલબ્ધ હતી. અધિનિયમની કલમ ૫ રાજ્યને નહીં પરંતુ માત્ર નિયામકને સત્તાઓ અર્પે છે, એવી દલીલનો પણ પરિછેદ–૧૯ માં જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો. આ અદાલતનો પ્રયત્ન એ દર્શાવવાનો છે કે આ એવો કેસ નથી જેમાં વિભાગીય પીઠે અધિનિયમ અથવા નિયમોની યોજનાને અવગણીને કોઈ નિષ્પત્તિનો સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કર્યો હોય. અરજદારો તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલની દલીલ પણ એવી નથી. જે દલીલ આગળ ધપાવવાની કોશિશ કરવામાં આવે છે તે એવી છે કે અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે ઉપર ચર્ચાયેલ સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયો માં વપરાયેલા વિવિધ શબ્દપ્રયોગો, જેમ કે ભૂલ, ક્ષતિ, વગેરે, પર ભાર મૂક્યો હતો અને તે રજૂ કરશે કે વિભાગીય પીઠે કાયદાની વિવિધ જોગવાઈઓનું વાચન કરવામાં ભૂલ કરી હતી અને તે દ્વારા, કાયદામાં સ્પષ્ટ સત્તા ન હોવા છતાં, બજાર વિસ્તારોને એકીકૃત કરવાની સત્તા અંગે ભૂલભર્યો અનુમાન કાઢ્યો હતો.

૧૯. એવી દલીલ કરવામાં આવી કે નિહિત ‘પ્રતિબંધ’ ના અભાવના આધારે, વિશિષ્ટ જોગવાઈના અભાવે, રાજ્યને વિલીનીકરણ કરવાની સત્તા હોવાનું માન્ય કરવું વિભાગીય ખંડપીઠ માટે ખુલ્લું નહોતું. એવી દલીલ કરવામાં આવી કે જે. સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) માં આપેલો નિર્ણય પેર ઇન્ક્યુરિયમ છે, કારણ કે કાયદામાં

અસ્તિત્વમાં ન હોતી એવી વિલીનીકરણ સંબંધિત જોગવાઈને વાંચીને, અદાલતે હકીકતમાં વિધાનમંડળના અધિકારક્ષેત્રનું હરણ કર્યું હતું અને અધિનિયમમાં આવી જોગવાઈનું પુનઃવિધાન કર્યું હતું. જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ–૮ નો ઉલ્લેખ કરતાં, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી કે કલમ ૫ અને ૬ હેઠળની સત્તાઓ કૃષિ બજાર વ્યવસ્થા અને ગ્રામિણ વિત્તના નિયામક દ્વારા જ વાપરી શકાય તેવી છે, રાજ્ય સરકાર દ્વારા નહીં, અને તેથી પરિચ્છેદ–૮ માં આવી સત્તાઓ રાજ્ય સરકાર પાસે ઉપલબ્ધ હતી એવી ધારણા પર કરાયેલ અવલોકન પેર ઈન્ક્યુરિયમ છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી કે અધિનિયમની કલમ ૫ અને ૬ હેઠળની સત્તાઓ માત્ર પ્રથમ પ્રસંગે, બજાર વિસ્તારની રચના સમયે, નિયામક દ્વારા જ વાપરી શકાય તેવી હતી અને અધિનિયમની કલમ ૬ ના બળે, અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ નિયામકે જાહેર કરેલા આશયની અનુસૃતિમાં, નિયામકને બજાર વિસ્તાર અથવા તેના ભાગને બહાર કરવા અથવા તેમાં સમાવેશ કરવા માટે અધિકૃત કરવામાં આવ્યો છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી કે અદાલત આ જોગવાઈઓને એવો અર્થ આપી શકતી ન હતી કે તે રાજ્યને, અધિનિયમ હેઠળની, ખાસ કરીને અધિનિયમની કલમ ૫ અને ૬ હેઠળની, પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરીને બજાર વિસ્તારની અંતિમ રચના થયા પછી, કોઈ વિસ્તારને બજાર વિસ્તારમાં સામેલ કરવાની સગવડ આપે છે. તેથી એવી દલીલ કરવામાં આવી કે જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) નો નિર્ણય, જેણે ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિનું મૂલવણ કર્યું નહોતું, પેર ઈન્ક્યુરિયમ છે.

૨૦. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે બજાર વિસ્તારોની જાહેરનામું રદ કરવી અથવા વિભાગ કરવો એવી કલ્પના કરતી અધિનિયમની કલમ ૫૨ ની લાગુ પડતાની મર્યાદા માત્ર જાહેરનામું રદ કરવી અને વિભાગ કરવા સુધી જ સીમિત છે, અને અધિનિયમની કલમ ૫૨ હેઠળ જેનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે તેવી અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળની સત્તાઓ રાજ્ય સરકારને જાહેરનામું રદ કરવાની અને વિભાગ કરવાની પ્રક્રિયાના હેતુસર ઉપલબ્ધ છે, અને બજાર વિસ્તારની રચના કરવા જેવી મૂળભૂત સત્તા, તેની જાહેરનામું રદ કરવા અથવા વિભાગ કરવાથી ભિન્ન રીતે, રાજ્ય પાસે ઉપલબ્ધ નથી, અને તેથી, ન્યાયમૂર્તિસી. પટેલ (ઉપરોક્ત) મામલામાં અદાલતે ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિનું મૂલવણ ન કર્યું હોવાથી અને અધિનિયમની કલમ ૫૨ નું એવું ખોટું વાંચન કર્યું હોવાથી કે જાણે આ જોગવાઈ અધિનિયમની કલમો ૫ અને ૬ સાથે વાંચતા રાજ્યને બજાર વિસ્તારોનું વિલીનીકરણ કરવાની સત્તા આપે છે, તે નિર્ણય પેર ઈન્ક્યુરિયમ છે.

૨૧. અરજદારો તરફથી રજૂ થયેલા વિદ્વાન વકીલે, બજાર વિસ્તારના વિભાજન અને જાહેરનામું રદ કરવાના પરિણામો નિર્ધારિત કરતી અધિનિયમની કલમ ૫૩ પર આધાર રાખતાં રજૂ કર્યું કે, જાહેરનામું રદ થવાના પ્રસંગે અથવા કોઈ બજાર વિસ્તારને અન્ય કોઈ બજાર વિસ્તારમાં સામેલ ન કરવામાં આવે તેવા પ્રસંગે, જે જાહેરનામું રદ કરાયેલ અથવા વિભાજિત બજાર વિસ્તારનું પુનર્ગઠન કરવામાં આવ્યું ન હોય અથવા જેને બજાર વિસ્તારમાંથી બહાર રાખવામાં આવ્યો હોય, તે વિસ્તારના ભંડોળ રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થશે અને જાહેરનામું રદ કરાયેલ

અથવા વિસર્જિત બજાર સમિતિનું બાકીનું ભંડોળ અને સંપત્તિ નવી રચિત બજાર સમિતિમાં નિહિત થશે. એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે, વિધાનમંડળે બે અથવા તેથી વધુ બજાર વિસ્તારોના એકીકરણના પ્રસંગે સમાન પરિણામોની જોગવાઈ સજાગપણે કરેલી નથી, અને તેથી જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) નો નિર્ણય, જેમાં ઉપરોક્ત કાનૂની સ્થિતિનો વિચાર કરવામાં આવ્યો નથી, તે પેર ઈનક્યુરિયમ છે.

૨૨. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અધિનિયમની કલમ ૫ અને ૬ હેઠળ બજાર વિસ્તારની રચના કરવા માટેની સત્તાઓનો એકવાર ઉપયોગ થઈ જાય પછી તે સમાપ્ત થઈ જાય છે અને રાજ્ય, અધિનિયમની કલમ ૫૨ના આડશ હેઠળ, તેનો પુનઃઉપયોગ કરી શકતું નથી. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અધિનિયમની કલમ ૫, ૬ અને ૫૨ હેઠળ અનુક્રમે સત્તાના ઉપયોગના તબક્કાઓ જુદા જુદા છે અને જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) માં આ કાનૂની સ્થિતિ અવગણવામાં આવી હોવાથી, તે નિર્ણય પેર ઈન્ક્યુરિયમ છે.

૨૩. વિદ્વાન વકીલ વધુમાં એવી દલીલ પણ કરશે કે જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) મામલે અદાલતે તેના ફકરા-૯ અને ૧૦ માં ઉલ્લેખિત સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનું ખોટું વાચન કર્યું હતું, કારણ કે તે એવો કેસ હતો જેમાં સમાવેશ કરવા અથવા બાકાત રાખવા અંગેની વિશિષ્ટ સત્તાઓ કાયદામાં ઉપલબ્ધ હતી, જ્યારે જે.સી. પટેલ સમક્ષના તથ્યો તેનાથી વિરુદ્ધ હતા. જે.સી. પટેલનો નિર્ણય પર ઈન્ક્યુરિયમ છે.

૨૪. તેના વિરોધમાં, વિદ્વાન એ.જી.પી.એ જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી અને દલીલ કરી કે અરજિ માત્ર અકાળ છે, કારણ કે વાંધાઓ અંગે રાજ્ય દ્વારા હજી વિચારણા થવાની બાકી છે, એટલું જ નહીં પરંતુ વિભાગીય ખંડપીઠે વિવિધ દૃષ્ટિકોણોથી મામલાની તપાસ કરી હતી અને વિભાગીય ખંડપીઠ દ્વારા નોંધાયેલા નિષ્કર્ષે પહોંચતાં પહેલાં તમામ આવશ્યક જોગવાઈઓને વિચારણામાં લેવામાં આવી હતી.

૨૫. પરસ્પર વિરોધી દલીલોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, આ અદાલતને એ નક્કી કરવાનું છે કે જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) મામલાનો નિર્ણય પેર ઇન્ક્યુરિયમ છે કે નહીં. વિદ્વાન વકીલની દલીલોનો સાર એવો છે કે જ્યાં અદાલતે કાયદાની જોગવાઈઓ અને/અથવા બંધનકારક નિર્ણયસિદ્ધાંતને વાંચવામાં ભૂલ કરી હોય તેવા કેસોમાં ચુકાદો પેર ઇન્ક્યુરિયમ ગણાશે. ઉપર નોંધ્યા મુજબ, આ માટે સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ નિર્દેશો પર આધાર મુકવામાં આવ્યો છે.

૨૬. ઉપર અહીં ચર્ચાયેલ સર્વોચ્ચ અદાલતના વિવિધ ઉચ્ચારણોમાંથી પ્રગટ થતાં સિદ્ધાંતો એ છે કે બંધનકારક ઉચ્ચારણોનું અનુસરણ કરવાનું હોય છે, સિવાય કે તે પેર ઇન્ક્યુરિયમ હોય અથવા સમબળ ધરાવતા બે અથવા વધુ ન્યાયાધીશોના ઉચ્ચારણો વચ્ચે વિસંગતિ હોય; એવી સ્થિતિમાં પ્રશ્નને વધુ મોટી સંખ્યાબળ ધરાવતા ન્યાયાધીશોના ખંડપીઠ સમક્ષ મોકલી શકાય. પેર ઇન્ક્યુરિયમ એ સ્ટારે ડેસિસિસના નિયમમાં શિથિલતા લાવતો એક સિદ્ધાંત છે. પેર ઇન્ક્યુરિયમ નિર્ણયો એવા નિર્ણયો છે, જે સંબંધિત અદાલત પર બંધનકારક

હોય તેવી કોઈ કાનૂની જોગવાઈ અથવા સત્તાધિકારને અવગણીને અથવા ભૂલીને આપવામાં આવ્યા હોય, અથવા બેદરકારીને કારણે થયેલા કાનૂની નિવેદન પર આધારિત હોય, અથવા મનનો ઉપયોગ કર્યા વિના પહોંચવામાં આવેલ નિષ્કર્ષ હોય, અથવા કોઈ કારણ વિના આગળ વધવામાં આવ્યા હોય; જેથી આવી સ્થિતિમાં, નિર્ણયનો કોઈ ભાગ અથવા તેના આધારરૂપ તર્કપ્રક્રિયાનો કોઈ પગથિયો આ કારણસર સ્પષ્ટપણે ખોટો હોવાનું પ્રતિષ્ઠાપિત થાય છે.

૨૭. જ્યારે અદાલત સહેલાઈથી ઉદ્દેશપૂર્વક છૂટી ગયેલી બાબતનો અનુમાન ન કરે અને વિધાનમંડળ દ્વારા વપરાયેલા લખાણ સાથે અન્યાય કરે તેવા અનાવશ્યક શબ્દો અથવા એવા શબ્દો ઉમેરીને કાયદાનું પુનર્લેખન ન કરે, અને પરિણામે જે કાયદાના આશય/ઉદ્દેશને વિરુદ્ધ જાય, ત્યારે પણ કાયદાના ઉદ્દેશ અને હેતુને સજીવ રીતે અનુસરતા, સંબંધિત વિવિધ જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાચન કરીને તેમાંથી વિધાનમંડળનો સાચો આશય બહાર કાઢવા માટે અદાલત દ્વારા કાયદાની ઉદ્દેશલક્ષી વ્યાખ્યા કરવામાં આવી શકે છે. આમ કરીને, અદાલત નક્કી કરી શકે છે કે કાયદો શું છે. તેના વિરુદ્ધ, કાયદામાંથી અથવા બંધનકારક પૂર્વનિર્ણયોમાંથી અનુક્રમે આવશ્યક/અનાવશ્યક લખાણનો સમાવેશ કે બહિષ્કાર કરવાથી અદાલતનું કાર્ય આક્ષેપ માટે સંવેદનશીલ બની જાય છે અને તેના પર એવો આક્ષેપ થઈ શકે છે કે તે કેસલૉ શું છે તેનો નિર્ણય કરતી નથી, પરંતુ તે શું હોવું જોઈએ તેનો નિર્ણય કરે છે.

૨૮. સામાન્ય રીતે, અદાલત એવો અનુમાન કરશે કે બંધનકારક નિર્ણય તમામ કાનૂની અને તથ્યાત્મક પાસાઓનો વિચાર કર્યા પછી આપવામાં આવ્યો હતો. ફક્ત તેવા કેસોમાં જ, જ્યાં તથ્યાત્મક/કાનૂની પાસાઓ અંગે પ્રગટ અજ્ઞાનતા હોય, ત્યાં કોઈ બંધનકારક નિર્ણયને 'પેર ઇન્ક્યુરિયમ' તરીકે ઓળખાવી શકાય. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા આધાર રાખવામાં આવેલા કોઈપણ નિર્ણયોમાં, વિદ્વાન વકીલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવેલી પરિસ્થિતિનું અવલોકન કરવામાં આવ્યું નથી. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઉલ્લેખિત વિવિધ નિર્ણયોમાં વપરાયેલા ભૂલો અથવા ક્ષતિઓ જેવા શબ્દો માત્ર સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ રહેલા તથ્યોના સંદર્ભમાં જ છે. એવું જણાય છે કે ઉપરોક્ત અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ, એક કે બીજી ધારાસભ્ય જોગવાઈ અથવા બંધનકારક નિર્ણયની અવગણના કરવામાં આવી હતી અને તે કારણે ખોટો કાયદો ચુકાદાઓ દ્વારા પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેને ઉપરોક્ત કેસોમાં સર્વોચ્ચ અદાલતે પેર ઇન્ક્યુરિયમ ગણાવ્યા હતા, તે નોંધ્યા પછી કરવામાં આવ્યો છે. આમ, કાનૂની જોગવાઈઓ અથવા બંધનકારક નિર્ણય અંગેની અજ્ઞાનતાના પરિણામે થયેલી પ્રગટ ભૂલો કોઈ નિર્ણયને પેર ઇન્ક્યુરિયમ તરીકે ઓળખાવવાનું ન્યાયસંગત બનાવશે, એવી સ્થિતિમાં તેને અવગણવામાં આવી શકે.

૨૯. એ સાચું છે કે, જ્યાં આવશ્યકતા ન હોય ત્યાં અદાલત કાયદાનિર્માણ કરી શકતી નથી અને ઉલ્લેખવિહોણો પ્રસંગ પૂરો પાડી શકતી નથી. તેમછતાં, ઉપર અહીં આ સંદર્ભે ચર્ચાયેલ વિવિધ ઉચ્ચારણોમાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અદાલત

સહેલાઈથી ઉલ્લેખવિહોણો પ્રસંગ પૂરો પાડશે નહિ, પરંતુ કાયદા અથવા બંધનકારક નિર્ણયનો હેતુપૂર્ણ અને યોગ્ય અર્થઘટન કરી શકે તે માટે જ્યાં આવશ્યક હોય ત્યાં એવો ઉલ્લેખવિહોણો પ્રસંગ પૂરો પાડવાની અદાલતની સત્તા, અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા ઉલ્લેખિત કોઈપણ ઉચ્ચારણમાં નકારી કાઢવામાં આવી નથી. હકીકતમાં, જો આ મુદ્દે અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે કરેલો તર્ક સ્વીકારવામાં આવે, તો કાયદા અથવા બંધનકારક નિર્ણયનું હેતુપૂર્ણ અને યોગ્ય અર્થઘટન કરીને ન્યાય આપવાની અદાલતની સત્તાને બદલે કાયદા અથવા બંધનકારક નિર્ણયના અર્થઘટનની બાબતમાં કઠોરતા સ્થાન લેશે. તેથી, આ સંદર્ભે અરજદારોના વિદ્વાન વકીલે પ્રતિપાદિત કરેલું પ્રસ્તાવ અસંગત છે. હકીકતમાં, ઉલ્લેખવિહોણો પ્રસંગ પૂરો પાડવાની અદાલતની સત્તા યુનિક બ્યુટાઇલ ટ્યુબ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ (પી.) લિમિટેડ અને રમેશ મહેતા (બંને ઉપરોક્ત) માં પુનરોચ્ચારિત કરવામાં આવી છે. રમેશ મહેતા (ઉપરોક્ત) માં, સર્વોચ્ચ અદાલતે આગળ વધીને ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે અધિનિયમનું અર્થઘટન કરતી વખતે, જ્યાં એવો ઉલ્લેખવિહોણો પ્રસંગ અસ્તિત્વમાં ન હોય ત્યાં અદાલત તેને સર્જશે નહિ. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલનો તર્ક, જો સ્વીકારવામાં આવે, તો કાયદાનો એવો અસંગત સિદ્ધાંત ઊભો થશે કે ‘પર ઇન્ક્યુરિયમ’ ના આડશ હેઠળ, અદાલત કહેવાતી ભૂલો અથવા અધિનિયમ અથવા બંધનકારક નિર્ણયના ગેરઅર્થઘટનની માત્ર દલીલના આધારે બંધનકારક નિર્ણયની પવિત્રતાનો ભંગ કરી શકે. ભૂલોનું સુધારણું સમકક્ષ પીઠ અથવા ઓછી સંખ્યાબળ ધરાવતા ન્યાયાધીશોની પીઠનું કાર્ય નથી. તે તો વધુ સંખ્યાબળ ધરાવતી પીઠ અથવા

અપીલી અદાલતના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે. સંબંધિત હકીકતી અને કાનૂની પાસાઓ પર વિચાર કર્યા પછી પણ જો સમકક્ષ અથવા વધુ સંખ્યાબળ ધરાવતી પીઠનો કોઈ નિર્ણય ભૂલભર્યો કાયદો પ્રતિપાદિત કરતો હોય, તો પણ તે સમકક્ષ અથવા ઓછી સંખ્યાબળ ધરાવતી પીઠમાં બેસતા ન્યાયાધીશોને બંધનકારક રહેશે, સિવાય કે સમકક્ષ પીઠને અન્ય સમકક્ષ પીઠ દ્વારા સમજાવવામાં આવેલ અભિપ્રાયભેદનો સંઘર્ષ જણાય; એવી સ્થિતિમાં તે પરસ્પર અસંગત મતોને સુધારણા માટે વધુ સંખ્યાબળ ધરાવતી પીઠ સમક્ષ મોકલી શકે.

૩૦. આ પણ સત્ય છે કે જ્યારે અધિનિયમની જોગવાઈઓ સ્પષ્ટ અને નિર્વિવાદ હોય, ત્યારે અદાલત માટે કાસસ ઓમિસસ પૂરું પાડવું અને વિધાનકીય આશયના વિરોધમાં કંઈક ઉમેરવું માન્ય ન ગણાય. તે જ સમયે, અધિનિયમનો સાચો આશય સમજવા માટે તેને સંપૂર્ણરૂપે વાંચવાનો સિદ્ધાંત કાનૂનનો સુસ્વીકૃત, માન્ય અને વિશેષ ભારપૂર્વક સ્વીકારેલો પ્રસ્તાવ છે. જો સંયુક્ત વાંચન પછી અદાલતને અનિવાર્ય સિદ્ધાંતો દેખાય, તો આવા પ્રયત્નની નિંદા કે ટીકા કરી શકાય નહીં અને અદાલત પર કાસસ ઓમિસસ પૂરું પાડ્યાનો આરોપ મૂકી શકાય નહીં. હકીકતમાં, અધિનિયમની જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાંચન કરીને અદાલત કાનૂનનો સાચો આશય, હેતુ અને ઉદ્દેશ નિશ્ચિત કરે છે અને જો તે બાબતે સંતોષ પામે, તો તે સંયુક્ત વાંચનમાંથી તાર્કિક રીતે નિષ્પન્ન થતી એવી જોગવાઈને અધિનિયમમાં વાંચી શકે છે. જોગવાઈઓના આવા સંયુક્ત વાંચન પછી કાનૂનના તાર્કિક અર્થ પર અદાલતે મૂકેલો ભાર કાસસ ઓમિસસ પૂરું

પાડવા તરીકે ગણાવી શકાય નહીં. પુનરુક્તિના જોખમે પણ આ નોંધવામાં આવે છે કે કાસસ ઓમિસસનો સિદ્ધાંત એવી પરિસ્થિતિનો વિચાર કરે છે જેમાં અધિનિયમના સ્પષ્ટ આશય, ઉદ્દેશ અને હેતુના વિરોધમાં અનાવશ્યક શબ્દો તેમાં વાંચવામાં આવે અથવા ઉમેરવામાં આવે. જો આવા શબ્દો અધિનિયમના સંયુક્ત વાંચનમાંથી સ્વાભાવિક રીતે નિષ્પન્ન થતા હોય, તો સંબંધિત અધિનિયમ માટે ચુકાદામાં અદાલતે આવા શબ્દોનો ઉપયોગ કર્યો હોવાથી કાસસ ઓમિસસ દાખલ થાય છે એવો દાવો કરવો ભૂલભર્યો છે.

૩૧. જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) ના પરિચ્છેદ–૯ અને ૧૦ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અદાલતે અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓના સંયુક્ત વાચનમાંથી ઉદ્ભવતા કાનૂની રીતે માન્ય અનુમાન કાઢ્યાં હતાં. જે.સી. પટેલના નિર્ણયનું સાધારણ અવલોકન કરતાં જ સ્પષ્ટ થાય છે કે અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓની વિગતવાર મૂલવણી કર્યા બાદ પરિચ્છેદ–૯ અને ૧૦ માં દર્શાવેલ નિષ્કર્ષ ઉપર પહોંચવામાં આવ્યું હતું. આ અદાલત માટે ભિન્ન અભિપ્રાય લેવાનો કોઈ કારણ નથી અને વિશેષ કરીને હાલના કેસના તથ્યોમાં પર ઈન્ક્યુરિયમનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો ન હોઈ આ અદાલત ભિન્ન અભિપ્રાય લઈ શકે તેમ નથી. જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં દર્શાવ્યા મુજબ કાયદાની વિવિધ જોગવાઈઓના સંયુક્ત વાચનથી અનિવાર્ય રીતે એવો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે એકથી વધુ બજાર વિસ્તારોનું એકીકરણ કરવાની સત્તા રાજ્ય સરકારને કાયદા હેઠળ ઉપલબ્ધ છે. કારણ કે વિષય અંગે વિગતવાર ચર્ચા જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) માં કરવામાં આવી ચૂકી

છે, તેથી અનાવશ્યક પુનરાવર્તન ટાળવા આ અદાલત આ ચુકાદામાં उक्त પાસાઓ પર વધુ વિચારવિમર્શ કરશે નહીં.

૩૨. જ્યાં સુધી વિશેષ સિવિલ એપ્લિકેશન ક્રમાંક ૧૫૮૯/૨૦૧૩ નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી ઉપરોક્ત કારણદર્શન ઉપરાંત સત્તાના દુર્ભાવનાપૂર્ણ ઉપયોગનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. દલીલ એવી છે કે તા. ૨૪મી ડિસેમ્બર ૨૦૧૩ ના પત્ર દ્વારા એ.પી.એમ.સી., ભાવનગરે પ્રશ્નાસ્પદ જાહેરનામું બહાર પાડવા માટે કારણ તરીકે દર્શાવવામાં આવેલી નાણાંકીય સગવડ અને માનવબળની અછત દૂર કરવા માટે નાણાંકીય સહાય અને માનવબળ ઉપલબ્ધ કરાવવા તૈયારી અને ઇચ્છા દર્શાવી હતી, અને ગોડા એ.પી.એમ.સી.ના વહીવટદાર તરીકે નિમણૂક કરાયેલા નિયામકની ફરજ હતી કે જાહેરિત ગોગા બજાર વિસ્તારમાં થતી લેવડદેવડ પર સેસ વસૂલ કરે, છતાં તેણે તે કર્યું નહીં અને આવી અકર્તવ્યતા અધિનિયમની કલમ ૫૨ સાથે કલમ ૫ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે કારણ બની શકતી નહોતી. આ બાબત વિવાદાસ્પદ નથી અને અરજદારો દ્વારા એવી દલીલ પણ કરવામાં આવી નથી કે જાહેરિત બજાર વિસ્તાર રચવાની સત્તા અધિનિયમ હેઠળ કલ્પિત સત્તાધિકારીઓ પાસે ઉપલબ્ધ છે. આવી સત્તા અર્ધ–વિધાનિક સત્તા છે અને તેથી આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે કારણો નોંધવા વિધાનમંડળ માટે ફરજિયાત નથી, અને એકવાર આ સ્વીકારી લેવાય કે આવી સત્તાઓ અસ્તિત્વમાં છે તથા તેનો ઉપયોગ અન્યથા ગેરકાયદેસર અથવા અધિકારાતીત નથી, તો તેને દુર્ભાવનાના આધારે પડકારી શકાય નહીં.

જાહેરહિતમાં નીતિ કેવી હોવી જોઈએ અને કાયદો કેવી રીતે ઘડવો જોઈએ તે બાબત રાજ્યએ વિચારવાની હોય છે. તે રાજ્યના સંપૂર્ણ અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે અને વિધાનિક સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટેના કારણો ગેરહાજર હોય તોય, જ્યાં સુધી તે માટે સત્તાનો અભાવ ન હોય અથવા આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવાની અસમર્થતા ન હોય, એટલે કે બંધારણ અથવા અન્ય સંબંધિત કાયદાથી અધિકારાતીત ન હોય, ત્યાં સુધી અદાલત હસ્તક્ષેપ કરશે નહીં. તેથી, માત્ર એટલા માટે કે પડકારિત જાહેરનામાના પરિચ્છેદ–૨ માં દર્શાવાયેલા કારણોએ ઉક્ત જાહેરનામું બહાર પાડવામાં રાજ્યને પ્રેર્યા હતા, આવી સત્તાના ઉપયોગ પાછળ કોઈ દુર્ભાવનાપૂર્ણ મનોભાવ હોવાનું વાંચી શકાય નહીં.

૩૩. ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિના દ્રષ્ટિકોણથી, આ અદાલતનું એવું મત છે કે બજાર વિસ્તારોના વિલીનીકરણ કરવાની સત્તાઓ અંગેનો પ્રશ્ન તથા અધિનિયમની કલમ ૫ અને ૬ હેઠળની આવી સત્તાઓ રાજ્ય સરકાર દ્વારા વાપરી શકાય કે કેમ તે પ્રશ્નનો જવાબ જે.સી. પટેલ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયમાં આપવામાં આવ્યો છે, જેમાં ઠેરવેલ છે કે આવી સત્તાઓ રાજ્ય પાસે ઉપલબ્ધ છે. તેથી, આ બન્ને અરજીઓ ઉપરોક્ત કારણમાત્રે ફગાવી દેવા યોગ્ય છે. તે મુજબ હુકમ કરવામાં આવે છે. એસ.સી.એ. નં. ૧૨૨૩૧/૨૦૧૪ સંક્ષિપ્ત રીતે નામંજૂર કરવામાં આવે છે અને એસ.સી.એ. નં. ૧૫૮૯/૨૦૧૩ પણ નામંજૂર કરવામાં આવે છે. નોટિસ રદ કરવામાં આવે છે. બન્ને અરજીઓમાં ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નહીં.

(જી.આર. ઉધવાણી, ન્યાયમૂર્તિ)

The translation of this judgment has been provided by M/s Hyperlink E–Solutions Pvt. Ltd.

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.